

מראי מקומות לסוגיות הנלמדות

פרשת בלק גיטין מא. - מה:

והמותר על חובו שזיכו חכמים אותו שציוו לשחררו, מהיכא תיתי לא יתחייב לשלם לו דמיו.

מא. משום דאמי שפיר נאה הוא אומר שמעתא דלא שפירן.

כ' הרמב"ן, תמהני מנא ליה דלאו באפותיקי מפורש עסקינן, אי משום דתני ליה סתם, הא מתני' קתני סתם עבד שעשאו רבו אפותיקי, והוא באפותיקי מפורש, שהרי אינו גובה משאר נכסים, ולא מיחייב אלא משום מזיק שעבוד, או עבד הוא שכותב שטר על דמיו. [א"ה, לפי מש"כ תוס' בכמה דוכתי דאמורא יש לו לפרש דבריו טפי, אולי יש לחלק גם הכא כן]. וי"ל משום דא"כ אבוה דשמואל לא אמר גובה, ותלי שיבושא באמי, משום דחשיב ליה אבוה דשמואל טפי מיניה. והשתא מתרגם שמעתיה בלחוד באפותיקי מפורש ואידך בסתם, ולא פליגי.

מא. ברש"י ד"ה על דמיו. העודפים על החוב.

כ' הרש"ש, לשון "דמיו" משמע דמי שויו, וכפי' הרמב"ם והרע"ב אליבא דרב, וכמו במשנה הסמוכה חצי דמיו. ואפשר לומר כיון שאין שחרורו של שני כלום, לכן לא הפסיד חובו בשחרורו, והעבד כותב שטר על כל דמי שויו והמה יחלקוהו ביניהם, ולרשב"ג לא די שהפסיד חובו, אלא דחייב עוד לשלם היתרון להלוה.

מא. ברש"י ד"ה ויאמר לו. ויוציא לעז על בניו.

הקשה הגרע"א, הא קיי"ל עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר, אלא דלהרבה פוסקים פגום לכהונה, ולמאי נקט רש"י בניו ולא כפשוטו דיוציא לעז עליו, שפסול לבא בקהל דהוא עבד. וכן הקשה בתוספותיו למתני', ושם נוסף במוסגר בזה"ל, ואפשר דסבר רש"י דכשהחשש מחמת לעז עצמו, אז כשיוציא לעז יכתוב לו שחרור, אפי' כשהחשש משום בניו, צריך לשחרר תיכף, ולשון הגמ' משמע כן. ובתוס' ר"ד כ' כרש"י וז"ל, ומוציא לעז על בניו **שהן עבדים**. [ולכאן י"ל דכ"ה גם כוונת רש"י, ע"פ מה שהוכיח המהרש"א בקידושין [ע"ה: ע"ד תוד"ה ור' ישמעאל] מדברי רש"י שם [סח: בד"ה לימא], דלהך מ"ד דס"ל הולד כשר [וקיי"ל כוותיה], היינו כשר אם יתגייר, ומ"מ גוי הוא דשדינן ליה בתר אביה, וא"כ לכאן ה"ה בעבד הבא על בת ישראל יהא הולד עבד כמותו, וצ"ת].

מא. בתוד"ה במזיק שעבודו. וכגון דא"ל אין לך פרעון אלא מזה וכו', דאי לאו הכי אמאי פטור, הרי עדיין חייב לו חובו.

וז"ל תוס' הרא"ש, אבל היכא דגובה משאר נכסים, לא מחייב מזיק שעבודו. וכע"ז כ' הרשב"א, דלא אמרו מזיק שעבודו חייב אלא בשמזיקו לגמרי שאין לו שעבוד אחר. וז"ל הר"ן, ומשמע מהא דמתני' באפותיקי מפורש וכו', דאי באפותיקי סתם, למה ליה למשחרר לכתוב השתא [וי"ג השטר], הא כתוב וקאי, דהא משעבדי ליה כולהו נכסי.

עה. אי אתה מודה שאין חייבין סקילה כנערה המאורסה.

כ' בתוס' הרא"ש, מהכא מוכח דר' יהושע סבר דאין מאמר קונה קנין גמור, מדלא מחייב עלה סקילה, ועוד, מדקאמר לעיל [עד.]. מי איכא מילתא דאי אתי אחוה אסר לה עליה בביאה, ואי מאמר קונה מדאורייתא, לא הול"ל אסר עליה בביאה, דאמאי הול"ל לרבנן לתקוני דלתפוס ביאה אחר מאמר מדאורייתא. [ובתוס' [ד"ה דקתני] תמהו, לר"א דאית ליה מאמר קונה קנין גמור, אמאי אין חייבין סקילה, אבל מדברי הרא"ש נראה דר"ע לאו לר"א קאמר הכי, אלא לר' יהושע].

בס"ד

מראי מקומות לסוגיות הנלמדות פרשת בלק

גיטין מא. - מה:

מא. אין העבד כותב אלא משחרר כותב.

כ' החת"ס, בין לרב בין לעולא המשחרר חייב לשלם מעידית שבנכסיו ככל מזיק, ויורדין לנכסיו מיד, והא דקאמר משחרר כותב, רצונו לומר אפי' אין לו לשלם, לא מצי אידך למימר לא אכתוב שחרור להעבד עד שישלם לי אידך היזק שלי, (ק"ל) [קמ"ל] אפי' אין למשחרר לשלם, כופין זה לקבל שטר ממנו וישחרר העבד מיד.

מא. אלא מפני תיקון העולם שהרי יצא עליו שם בן חורין כופין את רבו ראשון וכו'.

כ' הריטב"א, נראה דאפי' עולא סבר דמתני' באפותיקי מפורש, דאי משום אפותיקי סתם, לא חיישינן, דלא אמרינן דיצא עליו שם בן חורין אם שחררו זה שמשועבד לו, אבל באפותיקי מפורש איכא למיחש.

מא. במאי קמפלגי, בהיזק שאינו ניכר קמפלגי וכו'.

הקשה בתו"ג, בשלמא לעיל דפליגי בהיזק שיעבודו, אתי שפיר, דעל העבד ליכא חיוב כלל, כיון דהשחרור של הראשון הפקיע השעבוד ממנו, ומשו"ה סבר רשב"ג דאין העבד כותב, אבל לעולא דאף אי היזק שאינו ניכר לא שמיה היזק מ"מ חייב העבד לשלם מה ששוה יותר על דמי חובו של שני, מטעם שכ' רש"י [בד"ה היזק], והיינו דמי הנאתו מן השחרור, א"כ קשה אפי' למ"ד דבהיזק שאינו ניכר שמיה היזק, וחייב המשחרר לשלם להראשון דמי היזקו, מ"מ במה יפטר העבד מלשלם דמי הנאתו, בשלמא כשאין לעבד לשלם, מחויב השני לשלם מה שהיזקו, אבל כשיש לו לעבד, למה יפטר מלשלם דמי הנאתו דהיינו מה ששוה יותר על חובו, דהא אין להמשחרר השני כח לשחרר רק בכדי דמיו שיש לו על העבד,

[ומשמע לפו"ר דלא קשיא ליה אמאי מיחייב משום מזיק הא לא הזיקו [כדמשמע ברשב"א וברא"ש], אלא הא קשיא ליה למאי איצטרך למיכתב, מאחר שמשועבד בלא"ה מחמת חובו. [ונפק"מ היכא דהזיק אדם אחר שעבודו של זה באפתיקי סתם]. ומ"מ צ"ב, לפי מש"כ החת"ס [הו"ד לעיל] דמשלם מעדיית כדן מזיק, איכא נפק"מ, דעד עתה לא נשתעבדו נכסיו אלא כדן בע"ח לגבות מבינונית].

מא. בתוד"ה בהזיק שאינו ניכר. לרב דמוקי לה בשחררו רבו ראשון וכו', אבל שחרור דרבו שני דלא הוא אלא דרבנן וכו'.

וז"ל הרמב"ן, הא דאמרין בהזיק שאינו ניכר קא מפילגי, לומר זה השני ששחרר העבד, כיון שאין שחרורו כלום מן הדין, אינו אלא איסור שאסרו על רבו ראשון וגורם לו שישחררנו, ודומה למטמא טהרות שאין הזיקו ניכר אלא אומר לו הרי שלך לפניך, אבל בשחררו רבו ראשון, כיון שנפקע שעבודו לגמרי, הזיק ניכר הוי, כמוחל שטר חוב ומראה דינר ודן את הדין, שכולן חייבין בגרמא ואפי' בשוגג, דהוי כנוטל כיסו ומננו ונתנו לאחר.

מא. עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד וכו', תקנתם את רבו וכו'.

כ' התוס' רי"ד, ולמה אין חולקין מלאכת ידו שבכל יום ויום, ותקנו שיום אחד יעבוד רבו ויום אחד עצמו, ומפני שאומר רבו הוא עבדי ואתם עושין אותו שותף לי, משו"ה תקנו שיהא עובד יום אחד לרבו ויום אחד הוא חפשי לעצמו, ואם מצא מציאה ביום של רבו הכל של רבו, ואם מצא מציאה ביום של עצמו הכל של עצמו, לא שיחלקו המציאה ביניהם, וזהו שאומר תקנתם את רבו שלא תהא מלאכת ידיו בשותפות, שאין רבו מתרצה בכך להיות שותפו, אלא עובד את רבו יום אחד כמו עבד שכופהו בעל כרחו למלאכתו וכו'.

וז"ל תוס' הרא"ש, ואע"ג דרבו מפסיד את הוולדות, מ"מ כל מה שאפשר לתקן תיקנו לרב, אבל הוא חסר עיקר תיקונו דהיינו פריה ורביה. ואית דגרסי תקנתם בתמיה, את רבו ואת עצמו לא תקנתם. וז"ל החת"ס, נדחקו הראשונים מה תקנה תקנו וכו', ולכא' י"ל מיד שנשתחרר חציו אסור לעבוד בו עבודת עבד, כי מי חלקו לימים וזמנים, והרי החירות מתפשט בכל איבריו, וכתוב ובאחיכם בני ישראל לא תעבוד בו עבודת עבד, ומשום הפסדו של זה תקנו במשנה ראשונה לעבוד את רבו יום אחד כמו מקודם שהיה עבד, עדיין יעבדנו שלא מן הדין אלא מתיקון חכמים, וע"ז יוצדק שפיר תקנתם את רבו וכו'. [יעו"ש עוד].

מא. בתוד"ה לישא שפחה. וי"ל דהכא אפשר לקיים שניהם ע"י כפייה.

כ' המהרש"א, יש לדקדק, אכתי ליתי עשה דלעולם בהם תעבודו ולידחי ל"ת דלא יהיה קדש, דמפני עשה דפריה ורביה ודאי נדחה עשה דלעולם בהם תעבודו, משום דלשבת הוה מצוה רבה כמש"כ תוס' לעיל [לח. בד"ה כלל], אבל הכא נקיים פריה ורביה ולידחי ל"ת דלא יהיה קדש מפני עשה דלעולם בהם תעבודו. וכ' ע"ז בקרני ראם, איני מבין, שאין העשה והל"ת בחד גברא, ופשיטא דלא דחי.

מא. בתוד"ה לישא. וא"ת וימכור עצמו בעבד עברי וכו'.

וז"ל התוס' רי"ד, ואי קשיא, ולימא ליה רביה המוכר לי חציין בעבד עברי ואתן לך שפחה כנענית, [קשה, דהמוכר עצמו אסור בשפחה כנענית כשאר כל ישראל, עוד קשה, דעבד עברי אם אין לו אשה ובנים אין רבו מוסר לו שפחה כנענית, עיין בהרמב"ם פ"ג מהל' עבדים. ע"כ הג"ה במוסגר], ועד שנכופף לרב, נכופף לעבד שימכר לו. [א"ה, עיין בבקידושין יח]. דדרשינן ונמכר כולו ולא חציו. ואולי שאני הכא דמוכר כל מה שיש לו, [וכעין מה דאמרין בסוגיין לענין משחרר חציו עבד, דשותף ששחרר כל חלקו לכו"ע קנה]. או שמא התם לא דריש הכי אלא לענין חיובו לימכר בגיבתו בב"ד, אבל עיקר עבדות דע"ע שייכא גם בחציו. וצ"ת]. תשובה, אומר לך העבד איני מוכר עצמי במאה מנה, אני איני שואל חירות, ב"ד הוא שכופין את הרב ולא העבד כופה אותו, הלכך אין לו תקנה אלא שנכופף הרב לשחרר וליקח דמיו, שלא יחסרו לו עבדים אם רוצה לקנותם.

מא. בתוד"ה לישא שפחה. וא"ת וימכור עצמו בעבד עברי וכו'.

בתוס' הרא"ש תירץ, משום דאסור למכור עצמו בעבד עברי, כדאמרין בפ"ק דקידושין [כב:]: אוזן ששמעה בסיני כי לי בני ישראל עבדים והלך זה וקנה אדון לעצמו. [א"ה, בגמ' שם איירי בנרצע, דקאמר דמה"ט נשתנית אוזן לירצע יותר משאר איברים, ואולי מה"ט מיאנו תוס' בתירוץ זה. ואולי י"ל עוד בדתת תוס', דבמכירה דהכא שכל עיקרה כדי לקיים מצות פו"ר, לא מיתסר מהאי קרא דכי לי בני ישראל עבדים, שהרי אינו עושה כן אלא מפני עבדותו להקב"ה. ויל"ע].

מא. ברש"י ד"ה מי שחציו. כגון שהיו ב' אחין וכו' ושחרר אחד את חלקו.

כ' החת"ס, נראה אע"ג דאמרין בש"ס [מא:]: בשלמא לרבה מוקים לה בכסף [שקיבל רבו דמי חציו, דמשתחרר חציו] ודברי הכל, מ"מ למסקנא לא מיתוקם אלא בשני שותפין, אבל אי היה הוא עצמו מקבל כסף חציו מעבדו, הרי הוא גרמא בדבר, ומודה משנה ראשונה דכופין את רבו לשחרר כולו, ואומרים חטא בשביל שיזכה העבד, כיון שהוא הגורם, ולא פליגי אלא בשל שני שותפין וזה שחררו, [ד]ס"ל למשנה ראשונה שלא לכופף את זה לחטאו לזכותו של עבד היכי דהוא לא גרם, ואפ"ה פליגי ב"ש משום מצוה רבה דשבת. [אבל הרמב"ם בפי"המ"ש והמאירי והרע"ב פירשו מתני' גם בשחרר חציו].

מא: מחלוקת בשטר.

הקשה הפנ"י, איך אפשר לשחרר חציו עבדו בשטר, מי מקבל השחרור, דע"י קבלת עצמו של העבד אי אפשר, דכיון דחציו גופו קנוי לרבו, א"כ הא אגיד גביה, ולא שייך לומר גיטו וידו באין כאחד, ואין זה שחרור, וע"י קבלת אחרים שלא מדעתו אי אפשר, דנהי דקיי"ל דע"י אחרים שלא מדעתו, היינו כשמשחררו לגמרי דזכות הוא לו, משא"כ בחציו, על כרחיה חוב הוא לו כיון דאסור בשפחה ואסור בבית חורין וכו'.

ולכא למימר שמשחררו ע"י אחרים מדעת העבד, דא"כ היינו מתורת שליחות וכו', וא"כ קשה תפשוט הא דאיבעיא ליה לרבה בפ"ק דקידושין [כג:]: עבד לר"ש בן אלעזר [דס"ל דאין יוצא בשטר ע"י עצמו, דלית ליה גיטו וידו באין כאחד], מהו שיעשה שליח לקבל גיטו, מי אמרין כל מאי דאיהו לא מצי עביד, שליח נמי לא מצי משוי, ומאי קמיבעיא ליה, הא איהו גופיה מוקי הכא האי ברייתא דמשחרר חציו עבדו היינו בשטר וכו'. ויש ליישב בדוחק, דמימרא דרבה דהכא היינו לבתר דאיפשיטא האיבעיא דהתם מסברא דעבד מיהא שייך בתורת שחרור.

והחת"ס כ' שהיא קושיא גדולה ועצומה, דאינו במשמעות הפסוק ע"י אחרים, אלא שניתן בידה. ושוב כ' דלק"מ, דמיד שנשתחרר חציו ואסור לעבוד בו עבודת עבד כנעני מפני צד חירות שבו, אז ממילא גם צד עבדות יש לו יד בפני עצמו, ומשו"ה למשנה ראשונה אם מצא מציאה ביום של עצמו לא אמרין דלמחר ביום של רבו קנה רבו המציאה דמה שקנה עבד קנה רבו, זה לא אמרין, דיש לו יד כיון דמה"ת אינו רשאי לעבוד עבודת עבד כנעני, וכיון שכן הוא, אם [כן] אמרין גם לענין זה גיטו וידו באין כאחד, חציו לחירות גמור, וחציה השניה שיהיה לה כח לקנות דבר.

מא: לא, דכו"ע גז"ש עדיפא, ושאי הכא דאיכא למיפרך וכו'.

כ' הרשב"א, קשיא לי, א"כ שטר בעבדים מנ"ל, כיון דאיפרכא ליה גז"ש דלה לה, וי"ל דעיקר גז"ש לא פרכינן, דמופנה הוא, והכא לענין יציאה לחצאים קאמר, וה"ק הא דאמרת בשטר כולו ולא חציו משום גז"ש, על כרחך גז"ש לא להכי הוא דאתא, דהא כסף קיל משטר דעבד יוצא בכסף משא"כ באשה, ואם כסף הקל מוציא בעבד לחצאים שטר החמור לא כ"ש, הילכך גז"ש בצד זה ליתה, דהא איכא למיפרך כדאמרן, וכאן גילה לך הכתוב שלא באה גז"ש להכי.

מא: כח דהתירא עדיף ליה.

כ' הגרע"א, לא הבנתי במה הוי כח דהתירא לרבי, הא אם הדין דקנה, דינו כחציו עבד וחציו בן חורין דאסור בשפחה ובבת חורין, ולרבנן דלא קנה מותר בשפחה, וא"כ דברי חכמים הויין כח דהתירא. ולומר דהרבותא לרבי דכופין את רבו, [דאע"ג דעיקר פלוגתייהו בדרשות דקרא, ומדאורייתא לא

כייפנין לרבו, אולי נקט התנא פלוגתייהו בשטר דאשמעינן אגב אורחא גם תקנתא דרבנן לכפותו, וזבה הוי רבותא טפי בשטר. ועצ"ב, ג"כ אינו כ"כ חידוש, דהא טעמא דכח דהתירא עדיף הוא דעל המתיר להביא ראייה, כמש"כ רש"י ריש ביצה [ב:]; וא"כ הכא על הספק ג"כ ראוי לכופף לרבו, כיון דמספק צריך להחמיר דאסור בשפחה ובבת חורין, וממילא הדין דכופין לרבו. ואף אם נמצא ענין קולא לרבו, מ"מ הא עכ"פ לרבנן ג"כ הוי כחד התירא להתירן.

ורצייתי לדחוק ולומר, דפלוגתייהו לא נשנית לענין איסור והיתר כי אם לענין ממונא, דרבי אמר קנה ועושה לעצמו יום אחד, ולרבנן כולו לרבו, ומספיקא אפשר דראוי לדונו דאין מוציאין אותו מחזקת מרא קמא, וא"כ במה דס"ל לרבי דמוציאין אותו מחזקת מרא קמא הוי כחד התירא עדיפא וכו', [ואף דהתוס' כ' לעיל [ז.]. בד"ה מפני מה] דמספק מוחזק בעצמו, היינו התם דאנו דנים אם מעולם נקנה לרבו שני, ולא היה לרבו שני חזקת מרא קמא, משא"כ בנ"ד]. אמנם ראיתי בלח"מ [פ"ח מהל' עבדים ה"ד] דגם בספק אם יצא לחירות מיקרי העבד מוחזק בעצמו וכו'. [יעו"ש עוד].

מא: בתוד"ה לא תוהו. והר"י ברבי מרדכי פירש דנקט לשבת יצרה משום דשייך אף בצד עבדות.

עיינן בפנ"י שנתקשה במה שמתבאר בדבריהם דנשים ועבדים מייפקדי משום שבת. ומסיק, ולולי דבריהם היה נ"ל, דלמאי דקיי"ל דנשים לא מייפקדו [אפו"ר], היינו לגמרי, וממילא דשפחה פשיטא דלא מייפקדא כלל, אבל עבד י"ל דכו"ע מודו דמייפקד אפו"ר ולא שייך למילף בגז"ש דלה לה מאשה אלא בדבר שהוא מגזיה"כ, אבל מידי דתליא בסברא לא שייך למילף מאשה, [יעו"ש דמיייתי מקבלת גט שחרור ע"י אחרים, דמהני בעבד אע"ג דלא מהני בגט אשה, ומחויב מילה דעבד אע"ג דליתיה באשה, ומהשחתת זקן דעבד מוזהר אע"פ שאין אשה מוזהרת], וא"כ ה"ג הא דאתתא לא מייפקדא היינו משום דאיש דרכו לכבש ואשה אין דרכה לכבש [יבמות סה:], ודרך איש לחזור על אשה [קידושין ב.], וא"כ מה"ט נראה דעבד דבר כיבוש הוא ודרכו לחזור על אשה, ממילא מחייב.

מא: בתוד"ה כופין היינו משום כיון דלא מפקדא אפיה ורביה, שמא גם לאחר שתשתחרר לא תקיים.

ובב"ב [יג. בתוד"ה שנאמר] מסיימי בה ז"ל, אבל עבד כשיהיה בן חורין על כרחו יקיים, וכ' החת"ס, נראה כוונתן דאמצות עשה דפו"ר המפורשת בתורה מכין עד שתצא נפשו, משא"כ שבת דדברי קבלה, אע"פ שהוא מצוה רבה.

מב. ואבע"א לא קשיא, כאן בבת אחת כאן בזה אחר זה.

כ' הריטב"א, וקס"ד השתא דטעמא דזה אחר זה לא מהני כלל ואפי' [לקמן] [לקמא], משום דהכא מייירי כשנכתבו שני השטרות קודם שנתן האחד מהם לחבירו, וכיון שכן ס"ד השתא דנותן זה רוצה דשניהם יועילו, ואם לא יועילו שניהם לא תועיל אחד מהם, ומשו"ה כתבו לשניהם קודם שיתן מתנה לאחד מהם, כיון דבתרא א"א לקנות, ה"ה לקמא. ואסיקנא דהא לאו מילתא היא.

מב. כאן בבת אחת.

כ' המאירי, ואע"פ שבשני שטרות היוצאים ביום אחד בשטרי מקח קרקע או מתנת קרקע, שאחת מהן שקר בהכרח, אמרו שודא דדייני, כמו שביארנו בכתובת בפרק מי שהיה נשוי [צה.], הכא שאני שאילו נדון אחר האומד, שמא יטעו הדיינין, ונמצאו מתירין את זה בלא שחרור, ואיסור אין דנין אותו באומד, ומאחר שאתה מצריך לשחרר זה את זה, הואיל ונעשו שותפים לענין איסור, יעשו שותפין אף לממונן.

מב. רב אשי אומר שאני התם דקא קרי להו עבדיי.

כ' הריטב"א, ובעלמא אמרינן שדי נתונה לך [קידושין כו.], התם משום דלא אפשר בלאו הכי, אבל הכא כיון דאמר נכסי נתונים לפלוני ופלוני, למה קרי להו עבדיי, אי לאו משום דשייר להו.

מב. אלא מעתה יום של רבו ישא שפחה וכו'.

כ' בתוס' הרא"ש, בשלמא אמתני' דקתני עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד לא קשיא ליה, דמתני' דין חלוקה אתא לאשמועינן, דחולקין עבודת הימים ואין האחד נפסד בשל חבירו כלום, אבל כיון דאמרת דאם נגחו שור ביום של רבו לרבו ביום של עצמו לעצמו, אע"פ דהאחד נפסד בחלק חבירו, אלמא ביום של רבו עבד גמור הוא, א"כ ישא שפחה.

מב. מב: נותן חצי קנס לרבו וחצי כופר ליורשיו.

כ' הרמב"ן, משום דלא דמי לשור של שני שותפין שנגח שאינו משלם כופר, דכופר אחד אמר רחמנא, ולא שנים, ולא חצי כופר, כדאיתא בב"ב [מ.], דהכא כיון דלאו כוליה בן חורין הוא וצד חירות שבו משלם, כופר שלם הוא, אלא שכופר שלו פחות משאר אדם משום צד עבדות שבו. וכ"כ הרשב"א, והריטב"א מסיים בה, וכופר פירש הראב"ד דהיינו **בערך הכתוב בתורה**, ודמי הוא כעבד הנמכר בשוק, וקנס הוא שלשים שקלים הכתוב בתורה.

מב. בתוד"ה הא דאמר. ונראה לרבינו שמואל דרב לטעמיה וכו', ולא דמי לשחרר חציו ומכר חציו, דהתם הוי בזאח"ז וכו'.

והרשב"א כ' ז"ל, ואינו דומה לשחרר חציו ונתן חציו, דהתם בששחרר חציו ונתן חציו לאחר שאין ידו כידו, אבל הכא אותו חציו שלא שחרר לא נתנו אלא לעבדו השני, ויד העבד השני כיד רבו, וכן בשני, והילכך אף עצמן לא קנו, ואפי' זיכה לשניהם בבת אחת, כדאמרינן רבא לטעמיה דכל שבזאח"ז לא קנה, בבת אחת לא קנה. אבל בשאמר כולו, כלומר שכתב כל נכסי נתונין לראובן עבדי וכן כתב לשני וזיכה לשניהם בבת אחת, קנו נכסים וקנו עצמן ומשחררין זא"ז, דהשתא אילו כתב וזיכה לזה זכה בכל הנכסים וקנה עצמו בן חורין כדקיי"ל הכותב כל נכסיו לעבדו יצא לחירות, אבל עכשיו שזיכה לשניהם יחד, לא הוברר הדבר מי מהם קנה, לפיכך הוי דינא דיחלוקו שניהם בנכסים וישחררו זא"ז, ולעולם שחרר חציו ומכר חציו לאחר בבת אחת, כיון שבזאח"ז ישנו שאם מכר חציו ואח"כ שחרר חציו יצא לחירות, אף בבת אחת ישנו אפי' לרבנן, שאם שחרר חציו ומכר חציו יצא לחירות.

מב. בתוד"ה הא דאמר. וקצת קשה לפירושו וכו', אלא ודאי לא שייך כל שאינו בזאח"ז אלא היכא שהראשון מונע את השני מלחול וכו'.

ז"ל הרמב"ן, וקשה לי, דא"כ הווי מפרשי לה בגמ' כדרבה, ועוד, דכיון דמשכח"ל בזאח"ז במכר חציו, ומשכח"ל נמי בבת אחת בלשון כולו, אף בלשון חצי חצי קנה, דלא איתמר כל שאינו בזאח"ז אלא בשא"א לעולם בשום לשון, ועוד כיון דלא דמו דינייהו, דבזאח"ז לא נפיק כוליה מיניה, ובבת אחת נפיק כוליה, ליכא למימר בהו כל שאינו, וליתיה אלא בשוין. ולי נראה דכשאמר חצי חצי משו"ה לא קנו, שאין עצמו בכלל חצי נכסים, לפי שהנותן חצי נכסיו לחבירו, אינו נוטל חצי בכל כלי וכלי ולא בכל שדה ושדה, אלא שמין את הנכסים ונוטל חציין, ונוטל כחוש, הילכך זה שכתב לו רבו חצי נכסים, אין עצמו בכלל אותו חצי, והילכך לא עשה ולא כלום.

וכ' ע"ז הר"ן, ולא ידעתי מנין לו לרב דין זה שהנותן חצי נכסיו לחבירו שלא יזכה במחצית כל דבר ודבר, [וגם מדברי הרשב"א והריטב"א נראה דלא בריא להו האי דינא, יעו"ש]. ואפשר דס"ל ז"ל דכשם שידו על התחונה לגבי כחוש, כך נמי יכול לדחותו ולומר לו לא תיטול החצי בכל דבר. והחת"ס כ' בביאור כוונת הרמב"ן, דודאי אותם כלים שאין מהם אלא אחד, נוטל חצי כל כלי וכלי ומחלקו בגוד או איגוד, אבל כל שיש שני כלים שוים ע"פ שומא, אין אומרים יטול חצי כל כלי, אלא מחלקים כלי כנגד כלי ונוטל בעל מתנה הכחוש, והכא דאיכא שני עבדים, יטול כל אחד עבד אחד, וכיון דיד נותן על העליונה היינו האדון, א"כ יקח לו העבד הזה בעצמו, וממילא בטלה מתנה כולה.

[ועיינן בתו"ג שכ' דהטעם שלא פי' רש"י כהרמב"ן, דס"ל דדוקא כשמשירר החצי לעצמו יכול לומר על איזה דבר שירצה דזה שירר לעצמו, דהא גבי

מכר חצי שדה, משמנין ביניהם תנן [בב"ב קז:], אבל כשלא שייר לעצמו כלום ונתן שני החצאים לשני אנשים בבת אחת, ודאי שנתן מכל דבר ודבר חצי לזה וחצי לזה, דבין שני מקבלים הכל שוה לכל אחד ואחד, וכל אחד נשתחרר החצי].

ומסיק הר"ן, ולי א"צ לכל זה, אלא היינו טעמא דחצי חצי לא מהני, לפי שאין העבד משתחרר אלא מחמת השטר שנמסר בידו, ובעינין שלא יהא בו שיור כלל, דהא אמרינן דכותב כל נכסיו לעבדו ושייר קרקע כל שהוא לא יצא לחירות משום דאיכא שיעורא בגט, וה"נ מתוך השטר שנמסר לידו הא איכא שיעורא, ואע"פ ששטר חבירו מוכיח דליכא שיעורא גבי נותן, הרי הוא אינו משתחרר בשטר חבירו, וכי אמרינן דשייר חציו ונתן במתנה חציו קנה, היינו כגון שנתן תחילה, דהשתא ליכא שיעורא בשחרור דידיה, או כגון שהוא כותב בשטר שחרור עצמו שהוא נותן חציו האחד לאותו אחד, ומזכה השטר לאחר בשביל שניהם, וכיון דליכא שיעורא בשטר שחרור קני.

והריטב"א הביא פירש"י ורשב"ם והרמב"ן, ומסיק וז"ל, והחכם ר' יצחק הלוי בן אחיו של רבינו גר"ו פירש, דהיינו טעמא דחצי חצי לא קנה, משום דכשנתן לזה חצי נכסים ולזה חצי נכסים, זכה הראשון במחציתו ונעשה כאילו חציו עבד וחציו בן חורין, ואיהו נתן נכסיו למי שחציו עבד וחציו בן חורין, וצד עבד שבו אינו יכול לזכות, נמצא כשנתן לראשון מחצה חבירו, לא זכה אלא ברביע, והרביע האחר נשאר [לבדו] [בידו], וכן באידך, וכיון שכן הוי שיור ולפיכך לא קנו, אבל כשאמר כולו, אינו משייר כלום לעצמו, ומה שנתן לצד חירות הוא נותן ונתרוקן זכותו לגמרי.

מב. בתוד"ה יום. דלמשנה אחרונה מעשה ידיו שלו וכו'.

בביאור דבריהם כ' התו"ג וז"ל, אף שכתבו לקמן [מב: בד"ה חבלי ביה] דכיון דקנסא לרבו חבלה נמי לרבו, דמה לי קטל ליה כוליה, עיי"ש, מ"מ הכא דמייירי במכה שסופו לחזור, ואליבא דרבא מייירי בהכה אדם ושבת שבכל יום הוא דמשלם דהיינו שכר ביטול מלאכה, וכיון שמעשה ידיו שלו, שבת ג"כ שלו.

אבל המאירי כ', זה שביארנו בחציו עבד וחציו בן חורין שכופין את רבו לשחררו, מ"מ כל שלא הספיקו לכופו, חזר הדין לדברי ב"ה ועובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד, ואם נגחו שור וכו'. ואם אתה מפקפק לפרשה בעבד מצד שמאחר שלכופו הוא עומד הרי הוא כשל עצמו, אתה יכול לפרשה בנגח את השפחה שחציה שפחה וחציה בת חורין.

מב: או דילמא כיון דמחוסר גט שחרור, אדון קרינא ביה.

כ' בת"י עה"ג, וא"ת דבריש חגיגה [ד.] ממעט עבדים מדכתיב את פני האדון ה', מי שיש לו אדון אחד אלא הקב"ה, ומשמע התם דחציו בן חורין חייב בראיה למשנה אחרונה, אלמא אין לו אדון קרינא ביה. וי"ל דאין לו אדון דכתב היינו שמעכבנו למעשה ידיו, דמה"ט ממעט ליה, ולמשנה אחרונה מעשה ידיו לעצמו, [דלגבי עליית הרגל באדון שמעשה ידיו שלו תליא מילתא, דטעמא דמילתא דהקפידה תורה באדון כדי שלא יעכבהו מלעלות מפני ביטול מלאכתו. ל' הרשב"א], אבל מ"מ אדון הוא, דלא משתרי בבת חורין אלא על ידו.

ובתוס' בחגיגה [ד.] בד"ה לא נצרכה, וציינו הגרע"א [תירצו, דעד כאן לא מחייבו ליה [בראיה] אלא משום דעומד לכופ את רבו כמאן דשיחרר דמי, אבל התם [בסוגיין לענין קנס], כיון דמית אגליא מילתא דלא הוה עומד לשחררו. וכו' ע"ז הגראמ"ה שם, וצ"ל דגם בחבלה כיון דקטליה פלגא, אע"פ שכותב לו שחרור, מ"מ אגלאי מילתא שלא היה עומד להשתחרר שלם, ולהכי אין שמין אותו כמה הוא שוה שלם, דאל"ה היכי פשיט מסימא את עינו. ודוחק עצום הוא. והפנ"י כאן הקשה ג"כ ע"ד תוס' דהתם היכי פשיט מבריייתא דסימא את עינו, ותירץ, דדוקא לענין חצי עבד, כיון שאינו חייב לשחרר אלא מדרבנן שייך לחלק בין מחיים לאחר מיתה, משא"כ בהפיל שינו וסימא עינו, דלמ"ד צריך גט שחרור היינו מדאורייתא וכו', א"כ אי ס"ד דמחיים לא מיקרי אדון, ממילא דה"ה לאחר מיתת העבד.

מב: יוצא בשינו ונותן דמי עינו.

כ' הרשב"א, איכא דקשיא ליה, והלא קנס הוא זה, וקנס אינו זוכה בו אלא משעת העמדה בדין, כדתנן בכתובות [מא:]: בגרה עד שלא עמדה בדין פטור. ואיכא למימר דהכא בשהפיל את שינו ועמד בדין ואח"כ סימא את עינו קאמר. ומיהו לישנא לא משמע הכי, אלא הפיל את שינו ומיד סימא את עינו. [והריטב"א הקשה עוד על תי' זה, למאי דמוקמינן לה כמ"ד אינו צריך גט שחרור, אטו צריך לומר דאם הפיל את שינו ועמד בדין, דישראל גמור הוא, דהייב ליה דמי עינו]. וי"מ דאע"ג דלא הוי ממוון להורישו לבניו, או לזכות בו בממוון שהוא ברשות אחרים, מ"מ כשעמד בדין אגלאי מילתא למפרע דמשעה ראשונה זכה בעצמו ויצא לחירות, אלא שעדיין מעוכב גט שחרור הוא. וכן תירצו הרמב"ן והריטב"א, ויעו"ש דלענין עדים זוממין, דאותה שעה אכתי לא עמד בדין, ואפשר דלא אתי לידי חיוב דאפשר דמודה ומיפטר, שפיר קרינן בהו כאשר זמם.

מב: בכלן עבד יוצא בהן לחירות וצריך גט שחרור מרבו דברי ר' ישמעאל, ר"מ אומר אינו צריך וכו'.

הרי"ף פסק הלכתא כר"ע דאמר צריך. וכ' הר"ן, דהקשו עליו מאי נפק"מ מהא פיסקא, דהא אין דנין דיני קנסות בבבל, דסמוכין בעינו. וי"ל דאע"ג דאין דנין דיני קנסות, הא אסיקנן בפ' אלו נערו [מא:]: דאי תפסי לא מפיקין מיניה, והכא הרי העבד תופס בעצמו ולפיכך אינו רשאי להשתעבד בו, ועדיף ליה טפי לעבד כשאין דנין דיני קנסות, לפי שאין האדון יכול להפטר, שהרי מודה בקנס אינו פטור עד שיוודה בב"ד וליכא ב"ד, ולפיכך כיון שהעבד תופס בעצמו זכה, וכופין את רבו לכתוב לו גט חירות. [וצ"ל דכתיבת גט חירות דהכא, אינו מכלל הקנס, דא"כ איך דנין האידנא בזה].

מב: עבד שמכרו רבו לקנס מכור או אינו מכור וכו'.

כ' המאירי, אני תמה, שהרי זה לגמרי כדקל לפירותיו. ומתוך כך נראה לי בשמועה זו, שמכר קנסו של עבד ולא מכר עבד לקנסו, והרי זה כפירות דקל, ומ"מ קאי שור וקאי דקל, והרי זה בעולם יותר מפירות דקל, שאע"פ שהדקל בעצמו אצל הפירות כשור ועבד אצל הנגיחה, מ"מ הפירות א"א להיותם עכשיו בעולם, אבל זו, אע"פ שאפשר שלא תבא הנגיחה לעולם ואם תבא שיזכה [לכא' צ"ל שיודה] בה ויפטר מטעם מודה בקנס, מ"מ הואיל ואפשר להיות הנגיחה תכופה לדיבורו, הרי היא כמי שבאה. [וכ"ז דלא כתוד"ה עבד ושאר].

מב: עד כאן לא קאמר ר"מ וכו' אלא כגון פירות דקל דעבידי דאתו.

כ' הריטב"א, לאו דוקא, דהא ר"מ אפי' בהרי את מקודשת לי לאחר שתתגייירי דהוי דבר דלא עבידי דאתו קאמר, [ובתוס' בכתובות [נח: בד"ה לאחר] תירצו בשם ה"ר אליעזר משנ"א, דכיון שהגוף בעולם לא בעינן עבידי דאתו], אלא לא אמר לה אלא לאפוקי דבר דלא עבידי דאתא, כגון הא דהכא דמי יאמר דמנגח ואת"ל דמנגח דילמא מודה ויפטר, וכגון ההיא דב"ב פ' הספינה [עט]. המקדיש בור ריק ומימיו העתידים לבוא שם, וכן שובך ריק ויונים העתידים לבא שם, וההיא ודאי דבר דעביד דלא אתו הוא וכדמוכח התם, ובההיא נמי לא אמר ר"מ, דתלתא גוויי איכא, עביד דאתי כגון פירות דקל, לא עביד דאתי כלומר שאינו מצוי כגון לאחר שתתגייירי, עביד דלא אתי כגון הא דהכא וההוא דב"ב וכו'.

מב: בתוד"ה הואיל. אומר ר"ת דחיישינן שמא ימצאנו בשוק וכו'.

וכ' ע"ז בתוס' הרא"ש, וקשה דאין זה דרך הכרעה, דהא ר"ע צריך מן התורה קאמר והמכריעין מדרבנן קאמרי. וריב"א פי' הואיל ומדרש חכמים הוא דדרשינן בפ"ק דקידושין "ישלחנו" ריבויא הוא לרבות כ"ד ראשי אברים, וילפינן שילוח שילוח מאשה להצריך גט שחרור, אבל שן ועין התורה זיכתה לו בפירוש, דכתיב לחפשי ישלחנו משמע שנעשה בן חורין מיד אפי' בלא גט.

מב: בתוד"ה מעוכב. א"נ יש לחלק וכו', והכא איירי בחציו עבד וחציו בן חורין.

וכ' ע"ז בתוס' הרא"ש, ולא נהירא לי, דהיאך יאכל צד חירות בתרומה, דעד כאן לא קא מבעיא ליה לעיל אלא להתחייב חצי קנס, אבל קנס שלם פשיטא דלא מחייב. וכן תמה המהרש"ל, וכ' ע"ז המהרש"א, ולא ידענא תמיהתו ע"ד תוס', דהא לקמן בשמעתין לענין קידושין נמי בעא למימר בכה"ג דאין קידושיו קידושין כלל אע"ג דהוא חצי בן חורין. וכ' הפני"י, באמת אי משום הא לא איריא, דמה ענין קידושין לאכילת תרומה, דלענין קידושין כיון דלא חזיא לכולה לא שייך נמי לחציה ולא חלו הקידושין כלל, משא"כ לענין תרומה, על כרחך צד חירות שבו אינו אוכל בתרומה והו"ל זר. [ועד"ז הקשה בקרני ראם ע"ד המהרש"א, וז"ל, איני מבין השגתו ששם הטעם דלא הוי קידושין משום דהוי מקדש לחציו, משא"כ הכא מ"ט יהא צד חירות מותר לאכול בתרומה].

מיהו לכאן' היה נ"ל ליישב, דאכתי לא איכפת לן במאי דאכיל צד חירות בתרומה, כיון דקנין כספו של כהן הוא, ואפי' עבד עברי גופא הוי אכיל תרומה אי לאו משום דלא מיקרי קנין כספו שאין גופו קנוי לגמרי וכו', משא"כ חציו עבד וחציו בן חורין, כיון דצד עבדות קנוי לגמרי לרבו, א"כ אפי' צד חירות מותר דמקרי קנין כספו. אמנם אחר העיון יראה שא"א להעמיד שיטת תוס' בזה וכו', דהא שני שותפין כהן וזר שיש להם עבד בשותפות, איתא להדיא בתו"כ וברמב"ם דאסור לאכול בתרומה וכו'. עכ"ד הפני"י. וז"ל הרש"ש, ולענ"ד נראה, דכמו דדרשינן בפסחים [סא:]: "כל ערל" כולה ערלה פסלה מקצתה לא, ה"נ דרשינן "וכל זר לא יאכל קודש" כולה זרות דוקא וכו', ולפ"ז בעבד של שנים אחד כהן ואחד ישראל, יאכל בתרומה. יעו"ש שגם הוא דחה תירוץ זה מכח דברי התו"כ והרמב"ם.

וז"ל התו"ג, ואפשר לומר דהא סברת הש"ס בכאן לומר כיון דמחוסר גט שחרור קנין כספו קרינן ביה, ועל כרחך צ"ל דהוא מטעם כיון שכבר היה קנין כספו, לא נתבטל הקנין כספו כל זמן שמעוכב מחמתו לישא בת חורין, וביד הרב עדיין להתירו בבת חורין, קנין כספו קרינן ביה. ולפ"ז א"ש דבעבד כהן שיש לזר חלק בעבד דאין ביד כהן להתירו בבת חורין, דהא אפי' ישחררנו הכהן עדיין מעוכב מלישא בן חורין עד שישחררנו הזר ג"כ, לא קרינן ביה קנין כספו של כהן, דהא הוא קנין כספו של ישראל כמו של כהן, משא"כ בעבד שהיה כולו של כהן והיה נקרא קנין כספו של כהן לבד, וגם אף ששחרר כבר החצי עדיין מעוכב מחמתו לבד מלישא בת חורין, והוא לבד יכול להתירו, לא נתבטל קנין כספו של כהן כזה.

מג. והא חזי למיקם קמיה.

כ' החת"ס, עיין תוס' ב"ק [י. בד"ה פסולי המוקדשין] בסוף דבריהם [ש]כ', מת עבד והנכרי הקנוי לישראל, מותר בהנאה, ומייתי המל"מ סוף הל' אבל, דמשמע וכו' אפי' מל וטבל אפ"ה מותר בהנאה וכו', א"כ קשה הרי חזו להאכיל לכלביו. וצ"ל דכיון דלא חזי לכלום אלא להאכילו לכלבים לכשימות, אסור להאכילו תרומה טהורה הראוי למאכל אדם, דדוקא כרשיני תרומה מותר להאכיל לבהמת כהן אבל לא מאכל אדם.

מג. ואי אמרת קידושיו לאו קידושין, יורשין מנא ליה.

בהגהות מצפ"א הקשה, הא קטן ג"כ לאו בר קידושין הוא, ואפ"ה משמע ריש פ' בן סורר [סט:]. למ"ד דמוליד יש לו יורשין וכו', וכן קשה מדתנן סוף פ"ז דיבמות [סט:]: דוולד כהן שוטה מאכיל אמו בתרומה, ומשמע דולד שוטה מיוחס אחריו להקרא בנו, והרי אינו בר קידושין בשום מקום. [א"ה, יש לדון דשוטה עדיף מחציו עבד וחציו בן חורין דהא אם קידשה ונשתטה לא פקעי קידושין, אלמא אע"פ שאינו יכול לעשות קידושין, אפשר שיהו לו קידושין, משא"כ בחציו עבד וחציו בן חורין, מסתברא לכאן דאי הוה משכח"ל דאחר שקידשה נעשה חציו עבד, הוה פקעי הקידושין, [להך צד דאימעיט מאיש ולא חצי איש אפי' לא שייך בקנינו], וא"כ י"ל דדוקא בכה"ג שא"א שיהיו לו קידושין, קאמר דאין לו יורשין. ויל"ע].

וי"ל דשוטה וקטן שאני, דאע"ג דלאו בני הוייה הן עכשיו, מיקרו בני הוייה, דקטן אתי לכלל הוייה כדאיתא לקמן [פה:], וכן חרש ושוטה חשיבי בני הוייה, ואפשר שיתפקח החרש וישתפה השוטה וכו', וזה דלא כמש"כ בס' הפלאה בכתובות [מ:]: דחרשת ושוטה לא הוה בני הוייה וגריעי מקטנה,

דאיתא לכלל הוייה כשתגדיל, [ובזה יש לפשוט ספיקו של הפמ"ג בפתיחתו אי הוי הולד ממזר בחרש ושוטה שבאו על אשת איש, דאפשר דהוה כעכו"ם שאין הולד ממזר, משום דאין להם קידושין, ולפמ"ג לא דמו], אבל גבי חציו עבד וחציו בן חורין, אי אמרינן קידושיו לאו קידושין לית ליה יורשין, דלא הוי עכשיו בר הוייה כלל, ונהי דלפי משנה אחרונה כופין רבו שישחררנו, מ"מ הוא מחוסר מעשה וכו', ועוד, דכי משחרר ליה גופא אחרינא הוא וכו'.

מג. אלא אמר רבא ראוי ליטול ואין לו.

כ' הרשב"א, איכא למידק, דהא אמרינן ביבמות [מה:]: מי שחציו עבד וחציו בן חורין שקידש בת ישראל, הוולד אין לו תקנה, משום דאתי צד עבדות ומשתמש באשת איש, כלומר דנפשיה, והוי ממזר, אלמא תפסי קידושין בה. וראיתי בנימוקי הרמב"ן זצ"ל דאינה קושיא, דהתם מעיקרא קס"ד הכי, אבל הא מסיקנא התם בשבא על אשת איש דעלמא דאתי צד חירות ומשתמש באשת איש, אבל לעולם אימא לך אין קידושין קידושין, ואתיא מסקנא דהתם כמסקנא דהכא, ודקס"ד דהתם כקס"ד כהכא.

ואינו מחוור בעיני, דמ"מ אפי' למסקנא דהתם על כרחך אית לן למימר דקידושין קידושין, דאי לא, אף הוא אינו עושה ממזר למ"ד נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר, וכדאמרינן התם למאן דמכשר מכשר אפי' באשת איש, וקא מפרש טעמא משום דממזר מאשת אב גמרינן ליה, וכאשת אב, מה אשת אב שאין לו בה קידושין אבל בעלמא יש לו קידושין, יצא נכרי ועבד דאפי' בעלמא אין להן קידושין.

והילכך כשתמצא לומר דמי שחציו עבד וחציו בן חורין אין קידושין קידושין, אפי' כשבא על אשת איש דעלמא אין הולד ממזר. וגירסא אחרת יש שם משמיה דרב האי גאון ז"ל, כאשת אב, מה אשת אב שזרעו מיוחס אחריו, יצא עבד ונכרי שאין זרעו מיוחס אחריו. ואפי' ללשון זה, לכשתמצא לומר שאין קידושין קידושין, אין זרעו מיוחס אחריו, וכדאמרינן נמי הכא יורש מנ"ל. אלא רבא דחויא הוא דקא דחי, וקושטא דמילתא קידושיו קידושין ויורשיו יורשין ממש.

מג. אבל חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה, קדושיה קדושין.

כ' הרא"ש [בתוספותיו, וכן בפסקיו סי' ל"ז], פ"י להתחייב עליה אשם, אבל לא מיתה, וכן מוכח בתר הכי, דקאמר ואם נפשך לומר זו היא שפחה חרופה שחציה שפחה וחציה בת חורין המאורסת לעבד עברי, כלומר אלמא תפסי בה קידושין, והיינו דוקא להתחייב באשם, וכן פירש"י בסמוך [מג: בד"ה גמרו] וכו'. ותמיה לי, למ"ד אין קידושיה קידושין היכי מצי למימר דאין חייבין עליה אשם, ואפי' אי מוקי קרא בשפחה כנענית המאורסת לעבד עברי, וכי בשביל שחציה בת חורין גריעא טפי, וצריך עיון. ובפסקיו הוסיף ז"ל, וה"ר מאיר הלוי ז"ל כ', דאיכא בינייהו, דלמ"ד אין קידושיה קידושין מצי מגרש לה בלא גט, ומותרת לאחר. [ועיין בקרב"נ [אות נ'] שפירש כפל הלשון, דמש"כ ומותרת לאחר, כוונתו אם מת בלא בנים אין זקוקה לחליצה].

מג. ואם לחשך אדם לומר איזו היא שפחה חרופה וכו' אלמא בת איתרוסי הוא.

כ' הפני"י יש לדקדק, דלפי מש"כ תוס' [בד"ה את"ל] דהומ"ל איפכא, ופירשו כל המפרשים דהיינו לענין חצי אשה נמי שייך לחלק בין חזיא לכולה או לא, א"כ מאי קשיא ליה לרב ששת מההיא דמאורסת לעבד עברי, דנהי דסבר רב ששת דהמקדש חצי אשה אינה מקודשת, היינו משום דשייר בקנינו, והא דקאמר נמי כך המקדש חציה ושפחה וחציה בת חורין אינה מקודשת, היינו משום דאיכא נמי חדא לריעותא, דנהי דלא שייך בקנינו אכתי לא חזיא לכולה, משא"כ בחציה שפחה וחציה בת חורין המאורסת לעבד עברי, דלא שייך בקנינו וחזיא נמי לכוליה, דאיכא תרתי למעולותא, משו"ה פשיטא דמקודשת, ומש"כ רש"י ז"ל דה"ה לכל ישראל, היא גופא תקשי מנ"ל, דהכי הוא, כיון דאיכא טעמא לחלק. וצ"ע.

מג. מאי מאורסת מיוחדת.

כ' הרשב"א, פירוש מיוחדת בקידושין, אע"פ שאינן קידושין כלל לתנא דבי ישמעאל אם קדשה ישראל, ואפ"ל בשקדשה עבד עברי אינן קידושין גמורין, מ"מ ייחוד עושה להתחייב הבא עליה באשם, והיינו דקרי לה מאורסת, אבל מיוחדת בייחוד בעלמא לאו כלום הוא. ותדע לך, מדאמרין בסמוך [מג:] לתנא דבי ר' ישמעאל דאמר מאי מאורסת מיוחדת, ה"נ דאי חופשה ימותו, אלא מאי אית לך למימר שחזרה ונתקדשה לאחר שחופשה, ואי מיוחדת בלא קידושין קאמר, אף כשעשה בה לאחר שחרור מעשה זה כלומר ייחוד בעלמא מי יומתו, וקרא ה"ק לא יומתו מפי שמעשה זה שעשה בה העבד העברי לא עשאו אלא קודם שחופשה, הא עשאו לאחר שחופשה ימותו, אלא ודאי כדאמרן.

מג. מג: אמר רב חסדא חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה לראובן ונשתחררה וכו', ואין אני קורא בה אשת שני מתים וכו'.

הקשה הפנ"י, דאכתי משכחת אשת שני מתים, בשלא נשתחררה וחזרה ונתקדשה לשמעון, דנהי דקידושי ראובן תפסי בה, מ"מ כיון שאין חייבים ע"י קידושין הללו אלא אשם כדמשמע מפירש"י ז"ל, וכמש"כ הרא"ש ז"ל [סי' ל"ז], א"כ נראה דקידושי שמעון נמי תפסי בה, דהא קי"ל קידושין תופסין בחייבי לאוין, והכא ליכא אפי' לאו כי אם אשם גרידא. ונראה לענ"ד ליישב, דהא דקי"ל בעלמא קידושין תופסין בחייבי לאוין, היינו חייבי לאוין דעלמא, אבל ע"י קידושין לא, ובלא"ה לא משכחת קידושין אחר קידושין, דכיון שתפסו קידושי ראובן, הרי היא ברשותו ואין לה יד לקבל קידושין מאחר.

והאבנ"מ [סי' מ"ד סק"ד] השיג ע"ז, מהא דקידושין [סז:]: דאיצטריך למילף מקרא דאין קידושין תופסין באשת איש, ולא אמרינן דזהו מסברא שכבר אינה בעלים על עצמה להקנות את עצמה. אבל כבר תירץ לזה היטב מרן החזו"א ז"ל [נשים סי' קמ"ח ל"ד סז:], דודאי מצד הסברא אי אפשר לאשה להקנות עצמה אחר שכבר נתקדשה לזה, אלא דאי מה"ט בלבד אין קידושין תופסין, לא היה הולד ממזר כשזינתה, דדוקא באשה שאין קידושין תופסין מדין ערוה הוי הולד ממזר, וכמו חרשת ושוטה פנויה דזינתה דאין הולד ממזר כלל אע"פ שאין קידושין תופסין בה, ומשו"ה צריך ב"פ האומר שם למילף מקרא דאין קידושין תופסין מדין ערוה דמה"ט הוא דהוי הולד ממזר, וסוגיא דקידושין הא מיירי לענין ממזרות. ועכ"פ דברי הפנ"י ברורים שהאשה כבר קנויה לבעל, ונחשבת כחפצא של הבעל ולא של עצמה לגבי עניני אישות וכו'. [עכ"ל הקה"י קידושין סי' י"ג].

מג: פקעו קידושי ראשון.

ופירש"י שהרי נשתנה גופה, והויא כקטן שנולד. וכ' ע"ז הרש"ש, לכאור' טעמו פשוט, דהשתא איכא שיעור בקנינו והוה כמקדש חצי אשה. וז"ל תוס' הרא"ש, משום דמעיקרא מ"ט חלו קידושין, משום דהיה שעתא לא שיעור בקנינו, והשתא שנשתחררה וצד חירות ראוי לקידושין, הו"ל שיעור בקנינו, ואין קידושין לחצי אשה, הלכך פקעי קידושין לחצי. ומ"ד גמרי קסבר דעכשיו שנשתחררה פשטו קידושין בכולה, כיון שמצאו מקום.

מג: בתוד"ה ואין אני קורא בה וכו'. וא"ת והכא מאי נפק"מ וכו', וי"ל וכו' אבל בעלמא הוי דאורייתא.

עיין במהר"ם ש"ף שהאריך בביאור דבריהם, ובתו"ד כ' ז"ל, דאשת שני מתים אסור מדאורייתא, דמשום דיבום להקים לאחיו שם בישראל, ולפשטא דקרא אפי' שם ממש הוי ראובן קורין לבן הנולד ראובן שנא' וכו', ולא אתיא גז"ש למיפקע מפשטא דקרא לגמרי יותר מבכל התורה, [ועיין בביאור], ובפרט לדעת הזהר סוף פ' משפטים שנשמת אחיו מוגלגלת בבן הנולד ואשתו היא אמו, וכ"כ כל המקובלים, א"כ היאך יתקיים שמות שניהם ע"י אשה אחת ובן אחד. [יעו"ש עוד בזה].

מג: בתוד"ה גמרו. והא דאמרין בפ"ק דקידושין וכו' הא לא הקדישה לא גמרי.

כ' בתו"ג, ואף דשם משמע דבהמה ליכא רק קדושת דמים וכו', משא"כ באשה דהוא קדושת הגוף, [וכן הקשה בקרני ראם, דקדושת הגוף פשטה בכולה משא"כ קדושת דמים], וגם משמע שם קצת מרש"י דא"צ שתרעה, רק שמוכרין אותה מיד בלא מום, ובתוס' כ' כאן בתירוצם שתרעה. ונראה דדעת התוס', משום דאמרין בתמורה [יט:] גבי המקדיש נקבה לאשם שתרעה, וקאמר התם הטעם משום מיגו דנחתא עליה קדושת דמים אחתא עליה נמי קדושת הגוף, וסברי תוס' דה"ה בהקדיש חציה, ואף שיש לחלק דנקבה ראויה עכ"פ לקדושת הגוף לשלמים, משא"כ הקדיש חציה שאינה שלו החצי השני, אינה ראויה לשום קרבן, סברי התוס' דאין לחלק.

מג: המוכר עבדו לעכו"ם או לחו"ל יצא לחירות.

ופירש"י, אם ברח מהעכו"ם או שקנסוהו ב"ד לפדותו כדאמר לקמן וכו'. וז"ל הריטב"א, פי' דוקא יצא לחירות הוא דאמרין, אבל לפדותו יותר מכדי דמיו, בהא לא איירי מתני', ומימרא דריב"ל היא בגמ' דאמר שקונסין אותו עד עשרה בדמיו, אבל מתני' לא איירי בהא כלל. והשתא אית לן לפרושי יצא לחירות דקתני מתני' מאי היא. איכא מאן דפירש דקנסא דמתני' היינו דמכי גמר בדעתיה לזבוני לגויים, אע"ג דלא זבניה כגון שנתבטלה המכירה, שוב אינו רשאי להשתעבד בו, דמכי גמר בדעתיה יצא לחירות. ואיכא מאן דפירש דבהא בלחוד לא יצא לחירות, אלא אם [מכרו] יצא לחירות לענין שהעבד זוכה במעות הללו לפדיונו, ורבו חייב לפדותו בהן, אבל יותר מכדי דמיו לא, דריב"ל הוא דחידש הכי בגמ' וכדפרישית. כך פירש רבינו נר"ו בשם אחיו ז"ל.

מג: אבל כתב עליו אונן זהו שחרורו.

כ' הריטב"א, אונן שטר המכירה, שאם כתוב בשטר המכירה לכשתברך ממנו אין לי עסק בך, זהו שחרורו, שדרכן היה לכתוב כן לומר שהוא מסלק זכותו, והא דאמר לכשתברך, לאו דוקא, אלא כלומר לכשתצא מרשותי, אלא שהם נהגו לכתוב הלשון הזה, ואפשר שבשטר המכירה ממש כותבין כן, ויצא לחירות, ובלבד שיגיע השטר ליד העבד. או אפשר ששטר בפנ"ע עושין לעבד, ולא לשום שחרור, שאל"כ הא ודאי פשיטא שייצא לחירות, ובהא לא היה פליג ת"ק, אלא ודאי לאו לשם שחרור הוא עושה, אלא שטר הוא שעושה לעבד כדי שידעו הכל שהוא מכר העבד שלא יעכבוהו בשום מקום, קמ"ל דאע"פ שלא לשחררו כיון, שלשון זה סגי בשחרור, וכדאיתא בהדיא דקידושין [ו:]: יצא לחירות וכו'. ומיהו לא קי"ל כוותיה, דכיון שלא נתכוין לשחררו לא יצא לחירות, אלא צריך גט שחרור מרבו ראשון.

מג: בתוד"ה אבל. וי"ל דלא דמי למפקיר, דעכו"ם לא קני ליה אלא למעשה ידיו וכו'.

המהרש"ל תמה, א"כ לעיל [מ.] בעובדא דסקרתא, דא"ל רבינא אהדרו אבני מרוותא קמא דליכתוב גיטא דחירותא, ואקשו רבנן לרבינא מהא דאמימר המפקיר עבדו ומת דאין לו תקנה, לימא שאני התם דמכרו לגויים דלא קנו אלא למעשה ידיהם וכו'. ונראה דהתם הוי לאחר יאוש ונתייאשו המוכרים ויורשיהם מינייהו, [א"ה, צ"ב לפו"ר למאי איצטריך יאוש דירשיהם. ואולי או או קאמר], והא ראייה שבני המוכרים לא תבעו אותם, אלא אמר להם שהם ישתדלו לבקש בני מוכרים.

והמהרש"א כ' דתירוצן זה דחוק, ותירץ דלעיל איירי דכבר כלו מרוותא דגויים, וגם מרוותא דישראל מתו, וא"א להנחיל ממון זה לבניו, כיון דאין עליהם שעבוד מעשה ידיהם, [ועיין קרני ראם שתמה ע"ז, דהרי במכרו רבו לקנס מיבעיא ליה לעיל [אי מהני, והתם ליכא עליה שעבוד מעשה ידיו], ולא איפשיטא, וא"כ נראה דירושא דהוי ממילא ודאי מוריש], והוי שפיר דומיא למפקיר עבדו ומת, אבל הכא דכיון דמרוותא דגויים עדיין קיימים, לא תפקע מהם שעבוד מעשה ידיהם, ומדינא יחזור לבעל הראשון ישראל שהוא ג"כ קיים, שהרי מעולם לא פקע ממנו הממון לגמרי, דעדיין הוא ברשותו לקנס ולולדות וכו'.

מג: בתוד"ה אבל. וי"ל וכו' ואכתי פש גבי ישראל ממונא דקני ליה לקנס ולולדות.

כ' בהגהות פור"י, קשה לי דמאי ולדות שייך גבי עבד, דממ"נ אם נשא ישראלית, הא הולד שייך לה, ואם שפחה נשא, הא בכ"ז שייכי לה, עיין יבמות [סב.]. [א"ה, לכא' כוונתו להא דאמר התם הכל מודים בעבד שאין לו חיים]. ואפשר לומר דכוונתם להא דקידושין [טו.] וכי עובדו ביום ובלילה, אלא שרבו מוסר לו שפחה כנענית. [א"ה, התם בעבד עברי איירי, ואולי כ"ש עבד כנעני, שיכול לכופו לכך]. ובפנ"י לקמן [מד. ע"ד רש"י ד"ה חוץ ומלאכתו] הקשה כן, ומסיק וצ"ע ויש ליישב.

מד. שאני התם דקא משתרשי ליה.

כ' הריטב"א, ואע"ג דהמזיק מתנות כהונה או שאכלו פטור [חולין קל:]: ואע"ג דאכלן הא משתרשי. איכא למימר דשאני התם כיון שחילן מן העולם כמזיק חשיב, והתורה פטרה את המזיק, אבל הכא כשפרע חובו בהן, הרי הוא כאילו מכרן, ודאי חייב לשלם.

מד. חוץ משבת ויו"ט מהו.

דנימא דעיקר קפיידא אינו בשביל ביטול מצותו של עבד, אלא שבת ויו"ט, שהרי הרב מצווה על שביתת עבדו כמו על שביתת בהמתו, [א"ה, ולפ"ז מדנזכר בגמ' גם יו"ט, משמע דאף ביו"ט מוזהר על שביתתו], ואם העבד מחלל שבת, כאילו הרב עצמו מחלל ומפקיע את עצמו ממצוה זו. ויל"ע, הרי אפי' מכרו בחוזה לארץ דמקיים כל התורה, רק מצוות התלויות בארץ אינו יכול לקיים, ואפ"ה יוצא לחירות. וי"ל דהתם אינו מקיים שום מצוה, דכל הדר בחו"ל כמי שאין לו אלוה [כתובות קיא.], אפי' קריאת שמע שקורא בחו"ל איננו כקורא בא"י, כי גרשוהו מהסתפח בנחלת ה'. וזה מוסר גדול. אך ממ"מ נ"ל [ד] לא אמרו אלא בעבד כנעני, אבל גדולי ישראל תלמידי חכמים עוסקי תורה, עליהם נאמר [מלאכי א', י"א] בכל מקום מוקטר מוגש לשמו ומנחה טהורה, ואהי להם שם מקדש, זה בית רבינו שבבבל [מגילה כט.]. עכ"ל החת"ס.

מד. בעי ר' ירמיה מכרו לשלשים יום מהו וכו', פשוט מיהא חדא וכו'.

הרמב"ם [בפ"ח מהל' עבדים ה"ד] כ', הרי זה ספק אם נשתחרר או לא נשתחרר, לפיכך אם תפס העבד כדי דמיו לרבו כדי שיצא בהם לחירות מיד עכו"ם, אין מוציאין אותו מידו. והראב"ד כ', אין בקנסות תפיסה מועלת אלא במי שחסרו ממון. וכ' ע"ז הכס"מ, אין בדבריו הכרע, ואפי' לפי דבריו, מה שהפקיעו מהמצוות אין לך חסרון מזה, ועוד שירדה בו בפרך, וכמש"כ בעל מגדל עוז.

וכ' המהרי"ט [ח"ב, יו"ד סי' מ', והו"ד בגיליון מהרש"א שעל הרי"ף], דדוקא כפי הדמים שקיבל בעדו מהני תפיסה, אף דבעיין היה אף על עשרה בדמיו, מ"מ בהא מודה הרמב"ם להראב"ד דלא מהני תפיסה כיון דלא חסריה ואמר [אצ"ל ואינו] אלא משום קנס, אלא הדמים שלקח כיון דאיסורא ודאי עביד במכירתו, הרי הדמים אלו באיסורא אתי לידיה ואין לו בהם דין מוחזק. וכ' עוד דלא הוצרך הרמב"ם לכתוב ענין יציאתו מרבו ראשון, דזהו פשוט דאינו יכול לשעבד בו כיון דהעבד מוחזק בגופו.

והרא"ש כ' [סי' ל"ח] וז"ל, וכיון דלא איפשיטא לא יצא לחירות. והקשה בקרב"נ [אות ר'] לפי מש"כ היש"ש בב"ק [פ' שני סי' ה'] שמחלק, היכא דקבעה רב אשי האבעיא בתיקו אז לא מהני תפיסה, אבל בבעיא דלא איפשיטא מהני תפיסה ויכול לומר קים לי כדעת ה[מ]חייב, והעבד מוחזק בגופו, א"כ כשברח מן העכו"ם אין לו להשתעבד מפני הספק. וי"ל דס"ל כדעת הראב"ד דאין בקנסות תפיסה אלא במי שחסרו ממון כגון פלגא נזקא ודומה לו, אבל הכא לא מחסרו ממון אלא המצוות.

מד. המוכר ביתו לעובד כוכבים דמיו אסורין.

ופירש"י כשמכר בארץ ישראל, ומשום דעבר באיסור לא תחנם. והקשה ע"ז הרש"ש, מדוע לא קנסוהו שיחזור ויקנהו כמו בעבד ובהמה גסה, ודוחק לומר משום דלא שכיח כ"כ לזבוני ביתא כדלקמן וכו'. והרמב"ם בחיבורו [פ"ט מהל' ע"ז ה"ג] מפרש דמכרו לעובד כוכבים ר"ל לעבוד את הבית, ולכן לא שייך בזה שיחזור ויקנהו, שהרי כבר נאסר. עכ"ד הרש"ש. [וז"ל הרמב"ם, המוכר בית לעבודת כוכבים דמיו אסורים בהנאה ויולכים

לים המלח, אבל עובדי כוכבים שאנסו ישראל וגזלו ביתו והעמידו בו עבודת כוכבים, דמיו מותרין וכו']. [ומשמע מסוף דבריו דלא מכרו לעבוד את הבית [כדפי' הרש"ש], אלא להעמיד בו עבודת כוכבים. ועכ"פ להרמב"ם איירי דין זה בכל מקום, ולא בא"י דוקא כדפירש"י].

מד. המוכר עבדו לעכו"ם קונסין אותו וכו'.

כ' הרי"ף, וחזינן לגאון דקאמר לא מגבינן האי קנסא אלא בא"י אבל בחו"ל לא, דלא מגבינן קנסא בבבל. והרא"ש [סי' מ"א] כ', תמתי על דברי הגאון, דמה ענין זה לקנסות דאין גובין בבבל, דהיינו קנסות שחייבה תורה, ואין גובין אותן בבבל משום דבעינן מומחין ואין סמיכה בבבל, אבל אם חכמים תקנו קנסות לעשות סייג לתורה, למה לא יגבו אותם בבבל. ובקרב"נ [אות ד'] הביא מדברי הרא"ש פ' הגוזל [סי' ה'] דדוקא גדול הדור כגון רב נחמן דחתנא דבי נשיאה הוי וממונה ע"פ הנשיא, או טובי העיר שהמחוס רבים עליהם, אבל דיני דעלמא לא.

והמאירי הביא דברי הרי"ף, והוסיף וז"ל, אלא שיש חולקים לומר שמאחר שקנסות אלו מתורת איסור אנו באין עליהם, מגבין אותם אף בחו"ל, אלא שמ"מ לא כל הרוצה ליטול את השם יטול, אלא שיעשה ע"י חכמים ויראי שמים.

מד. עד עשרה בדמיו.

כ' בהגהות מים חיים להפר"ח, נסתפקו מקצת מעיינים, דאיכא מ"ד עד עשרה בדמיו דהיינו במה שמכרו, ואיכא מ"ד במה ששוה עכשיו, וכן עיקר. ופשיטנא ליה מדין מוכר בהמה שקונסין לקנותה עד עשרה בדמיה, ואי אמרת בתר מעיקרא אזלינן דהיינו במה שמכרה, הא משכח"ל דליכא קנס, בשווקו הבהמות והשתא שוין כדי העשרה בדמי מה שמכרה, [אבל בקנסא דעבד עצמו י"ל, דאפי' נתייקרו איכא קנסא במה שפודוהו ואין משתעבד בו], אלא ודאי דעשרה בדמי מה ששוה עכשיו קאמר. ומצאתי בהרי"ף בפרקין דמפרש כפי' קמא. וצ"ע.

מד. בתוד"ה התם. א"כ הומ"ל וכו' הכא קנסו משום דמפקע ליה ממצוות.

כ' החת"ס, נ"ל דבכלל אבעיא זו מכר בהמתו ומת, וגם [מכר] עבדו חוץ ממצוות את"ל דיצא בן חורין, ומשו"ה לא הומ"ל בשמעתין דמפקיע ליה ממצוות כדאמר בבכורות, דזה לא שייך בעבד חוץ ממצוות, וגם בבהמה, דליכא איסור כלל אחר שמכרו אין כאן שביתת בהמתו. אבל אבית ודאי לא קמיבעי ליה, דהרי עיקר האבעיא הוא אי לדידיה קנסו או ממזניה, ובמוכר בית לנכרי תחילת התקנה דמיו אסורין, הרי אממונו גזרו, ואין לדמות גזירות חכמים זו לזו.

מד: אמר אביי נקטינן טימא טהרותיו של חברו ומת לא קנסו בנו אחרינו וכו'.

כ' הריטב"א, פירוש, אביי לא אתא לאשמעינן דלא קנסינן בנו אחרינו, דהא פשיטא דבאיסורא דאורייתא לא קנסינן [כדמסיק בבכורות בצורם אוזן בכור], כ"ש בהא, אלא אביי אתא לאשמעינן דמטמא טהרותיו של חברו אינו חייב מן הדין, דהיזק שאינו ניכר לא שמיה היזק, אלא קנס הוא שקנסוהו חכמים, וכיון שכן לדידיה קנסו לבריה לא קנסו.

מד: אמר פלוני עבדי מכרתיהו לפלוני אנטוכי לא יצא.

כ' הרש"ש, נ"ל הא דתלי בלישנא דמוכר הוא משום דעיקר האיסור עביד הוא, דלקמן [מה.]. מדמי ליה לגב והלוקח לחור, אלא דמ"מ קנסינן ללוקח משום דאיסורא גביה כדלקמן. וז"ל תוס' הרא"ש, ואע"ג דקנסינן ללוקח, כיון דמשמע לישנא דהלוקח קנאו כדי להשתעבד בו בארץ, לא קנסינן ליה.

מד: או דילמא כיון דלא קני ליה לגופיה כדידה דמו.

ופירש"י דלאו מכירה היא, דאם נתארמלה או נתגרשה דידיה נינהו. וכ' ע"ז הרשב"א, ואיכא למידק, השתא למ"ד הדין עמו אמרינן דלא הדרי לה, אם רצה הבעל ליתן דמים יתן. וי"ל דה"ק, כיון דמסתמא לגבותן היא הן

עומדין, ובדאיתנהו אין לה תביעה אלא עליהן במספיקין, ולא קרי להו צאן ברזל אלא משום דמקבל עליה יוקרא וזולא כדאיתא בפ' איזוהו נשך [ע:], ואינן לחלוטין דבעל, דאם מת אינן נעשין מטלטלין אצל בניו. ומיהו למ"ד הדין עמו יוצאין הן בשן ועין לאיש, וכמאן דקנו ליה דמו, ומפקיע בשחרורו מיד שעבוד האשה, ואין יוצאין לאשה משום דאלמוה רבנן לשעבודא דבעל דאפי' עבדי מלוג לא נפקי לה. הרמב"ן ז"ל. [וברמב"ן לפנינו אינו בדרך קושיא ותירוץ, רק הביא פירש"י, וכ' ע"ז פירוש לפירושו וכו'].

מד: ברש"י ד"ה ולא ידענא. וא"ת וכו', במאי פליג עליה דרב וכו'.

וז"ל המאירי, לענין ביאור אתה צריך לשאול היאך נסתפק רב ענין להיות דעתו של שמואל במה שאמר אינה מכורה כל עיקר דלא הדרי זביני וכו', א"כ היינו דרב. י"מ דהוה אמינא דאיכא בינייהו מכאן ועד סוף יובל, שהרי סוף יובל משמט, [א"ה, לכא' כוונתו דוקא בזו שנמכרה בשנת היובל, אבל במכורה מלפני היובל, הא תניא להדיא ב"ה [ח:]: כיון שהגיע יוה"כ, תקעו ב"ד בשופר, נפטרו עבדים לבתיהן ושדות חוזרות לבעליהן], ולדעת רב מחזיק בה עד סוף יובל, ולשמואל היה מפסיד מעכשיו, ואם הקנה לו מטלטלין אגבו וכו' [וכדפירש"י].

מד: בתוד"ה נטיבה. ובשטר שיש בו ריבית וכו' ובשנים שהפקידו אצל אחד וכו'.

וז"ל תוס' הרא"ש, והא דקנסין נמי גבי שנים שהפקידו וכו'. ושטר שיש בו ריבית דקונסין אותו וכו', לא דמי, דבשטר שיש בו ריבית, כיון דקנסין ליה זכה בו הלוח, ולא מצי מלוה להורישו לבנו ממון שאין לו רשות בו, וכן בשנים שהפקידו, פקע הממון ממנו מפני שיש לחבירו רשות בו. [וצ"ב, מאי רשות אית ליה לחבריה בפקדון ידיה. ואולי כשהפקידו בכריכה אחת [עיי"ש בגמ']], דהוי להו כשותפין. או שמה כוונתו כמש"כ תוס' ריש ב"ב [ב]. בד"ה ויחלוקו], דמה שהנפקד תופס בחזקת שניהם חשיב כאילו הם עצמם מוחזקים בו. ועצ"ב].

מד: בתוד"ה שנתקוצצה. דשביעית לא מיפטר משום מלאכה שאינה צריכה לגופה.

כ' החת"ס, בשביעית לא ממשכן ילפינן, ולא בעי מלאכת מחשבת, ומחייב זה המקווק, אפי' קנין לצורך אחר [שהיה צריך לקוצצים], מ"מ מתייפה הקרקע ממילא, נמצא זה עבר אדאורייתא עכ"פ. [א"ה, אולי י"פ בטעמא דתוס' באופן אחר, ע"פ מש"כ המהרש"ל בב"מ [צ]. ע"ד תוד"ה אבל] וז"ל, כי בודאי אסור אמירה לכותי בשביעית אפילו אם תאמר שמוטר בשבת, לפי שהשביעית תלה השי"ת קדושה בארץ דכתיב שבת שבתון יהיה לארץ, והבן עכ"ל, וא"כ י"ל דדוקא היכא דקפיד רחמנא אשבייתה דגברא, תליא במחשבתו ומיפטר כשאינה צריכה לגופה, משא"כ בשביעית דאיסורא תליא בשביעית הארץ. ולכא' כן נראה מדברי התו"ג, דפשיטא ליה דהיכא דניחא ליה לבעל השדה במה שנטול זה הקוצים משדהו, ודאי דחייב, דהוי כפועל דחבריה, דלכא' צ"ב, הא אין שליח לדבר עבירה, והכא גרע משליח, דליכא אלא ניחותא. ולהנ"ל א"ש].

מד: בתוד"ה לחוצה לארץ. דמיד כשמכרו קנסין ליה פן ישדלנו לוקח בדברים לילך אחרינו.

ואף אם אמר איני רוצה להוציא לחו"ל אלא אני רוצה להשתעבד בו בארץ, לא שבקינן ליה דחיישינן שמא ישדלנו בדברים וילך אחריו לחו"ל. ל' הרא"ש [סי' מ"א]. אבל הריטב"א כ', ומיהו נראה דלא קנסין ליה אלא עד שהוציאו, דהא טעמא דקנסין ללוקח אינו אלא משום דאיסורא גביה, וכל היכא שלא הוציא ליכא אכתי איסורא גביה. וז"ל התוס' ר"ד, ואע"פ שחוזר הלוקח ואומר כשרואה שב"ד כופין אותו לשחררו אני אדור בא", אין שומעין לו, אלא מיד כיון שקנאו על דעת להוליכו לחו"ל, קנה עצמו בן חורין. [ומשמע מלשונו, שאם בתחילת לקיחתו אמר הלוקח כן, אע"פ שהוא דר בחו"ל, לא קנסו. וצ"ת].

מה. א"ל נכתוב לך שטרא אדמיה. וכתוב ליה גיטא דחירותא, ואי לא מפקנא ליה מינך מד' אחי בר יאשיהו.

כ' בתוס' ר"ד, ואי קשה ליפקעיה לגמרי כר' אחי, ואמאי כתיב ליה שטרא אדמיה, משום דמצי אמר ליה רביה אנא (ד) דירנא הכא בא"י ומשתעבדת לי, א"נ מצי אמר ליה מזבנינא לך לאחרני דקיימי הכא, משו"ה עבד ניחא ליה בהכי לכתוב ליה שטרא אדמיה וליפוק לחירותא לגמרי.

וז"ל הר"ן. ואי לא מפקעינן ליה מינך, לאו דוקא הפקעה גמורה, דאם רוצה שהשתעבד בו בא"י רשאי, אלא לומר דלא יהיב ליה רשותא להשיבו לחו"ל, וממילא הוי כמופקע, לפי שהוא לא ירצה להתעכב בארץ, ואף למוכרו שם לא ימצא אלא בפחות מדמיו, כיון שהכל יודעין שאינו רשאי להוציאו, לפיכך השיאו עצה דלכתוב ליה שטרא אדמיה, [ומשמע דהאי שטרא אדמיה, לפי דמיו גמורין קאמר, ולא לפי שנמכר עתה בפחות משויו מחמת שהכל יודעין שאין רשאי להוציאו], ולכתוב ליה גיטא דחירותא. אבל הרמב"ם ז"ל כ' [בפ"ח מהל' עבדים ה"י], ואם לא רצה האדון לשחררו, מפקיעין ב"ד שעבודו מעליו וילך לו. ע"כ. משמע ליה מילתא כפשטא דלא תסגיר עבד אל אדוניו היינו שאין מחזירין אותו לעבדות אפי' בא", ומ"מ צ"ל שאין כופין את רבו לכתוב לו גט שחרור, דא"כ אמאי אמר לו לכתוב שטרא אדמיה, והיינו צריך גט שחרור ואין כופין את רבו לכתוב לו.

מה. בתוד"ה מידי דהוה. ולפי האמת יש לחלק וכו'.

והרמב"ן כ', איכא למימר דהתם אדם יודע שאין קידושין תופסין באחותו, אבל כאן טועה וסבור שקנה, שכבר שבו איש אל אחותו ושוב אינו משמט יובל זה, א"נ טעי בדבר וכו' [כתוס'].

מה. בתוד"ה דלא ליגרבו. דעל עצמו לא תיקנו שלא יתן כל אשר לו וכו'.

עיי' בהגהות מים חיים להפ"ח לקמן [מה: הא בכדי דמיהן] שכ' וז"ל, מסתברא דאע"ג דלענין הברחה ופדיון שבויים קיי"ל דשבויו עצמו יכול לברוח, וכן לפדות עצמו בממון שירצה, לענין ספרים אף שהבעלים ירצו לקנותן בממון הרבה יש למחות בידיהם, דהא לא קיי"ל טעמא דדוחקא דציבורא אלא כאידך טעמא דלא ליגרבי ולייתו, ולהא טעמא לכו"ע אסור, ואין טעם בכאן לחלק בין בעלים לאחר.

מה. בתוד"ה דלא ליגרבו. ור' יהושע בן חנניה דפרקיה להווא תינוק וכו'.

וז"ל הרמב"ן, וי"ל דהתם בשעת חורבן הבית וליכא משום דלא ליגרבו בהו טפי, שהרי כולם בשבי הלכו. א"נ ר' יהושע לגרמיה הוא דעבד, ות"ק דפליג עליה דרשב"ג היינו ר' יהושע ולא ס"ל כוותיה. [וצ"ב, דלכא' רשב"ג לא פליג אלא בסיפא דאין מבריחין, ולקולא]. וי"א דכל היכא דאיכא חששא דמיתה פודין אותן בכל ממון שיכולין לפדותן. ולא מסתבר, דכל שבי כולוהו איתנהו ביה [עיי' ב"ב ח:], ועוד דגם באשה איכא חשש דעריות, ולא חששו, ואע"ג שקרקע עולם הוא, היה להם לחוש. ומסתברא דת"ח פודין אותו בכל ממון שבעולם, וליכא משום דוחקא ולא משום איגרוי, שאם אבדו ישראל ממון או מתו משונאיהם הרבה יש לנו כיוצא בהם, ות"ח אין לנו כיוצא בו, וקודם לפדות למלך כדאיתא במס' הוריות [יג:], הלכך אין לחמוד כסף וזהב עליו, ור' יהושע משום שהכיר בו בודאי שהוא תלמיד ותיק, פדאו בממון הרבה.

מה: ס"ת תפילין ומזוזות וכו', אשה וכו', שנאמר וקשרתם וכתבתם, כל שישנו בקשירה ישנו בכתביה וכו'.

כ' הריטב"א, פירוש כל שישנו בקשירת תפילין, ישנו בכלל כתיבה, וכל שאינו בקשירת תפילין אינו בכתביה, ותפילין ומזוזות יליף לה מקרא גופיה דקאי בתפילין ומזוזות, ואפי' אשה דחייבת במזוזות אינה ראויה לכתביה, ומדאינה בכתביה תפילין ומזוזות משום דקדישי, ה"ה בספר תורה דקדישי טפי. [והר"ן כ' דכ"ש הוא].

והרא"ש [סי' מ"ו] כ', דס"ת יליף מתפילין ומזוזות, דכתיבה מכתביה ילפינן. ועיי' בקרב"ן [אות ס'] שכן הוא במנחות [לב:], ופירש"י דהכא כתיב וכתבתם, והתם כתיב זאת זכרון בספר. [והתם במנחות יליף מינה דאם כתב המזוזות איגרת [בלא שרטוט] פסולה, דאתיא כתיבה כתיבה מספר, ומייתי רש"י גם מקרא ד"וכתב לה ספר כריתות". והשתא אי יליף נמי איפכא ספר

ממזוזה לפסול כתיבת אשה, ה"נ הו"ל למיפסל אשה לכתוב גט, ולהדיא תנן לעיל [כב: דכשרה].

וז"ל התוס' רי"ד, ואע"ג דאשה מחייבא במזוזה כדתנן בברכות [כ.]. וחייבים במזוזה, כיון דאינה רשאית לכתוב תורה ותפילין, אינה רשאית לכתוב מזוזה, דלא גרועה כתיבת מזוזה מכתבת ס"ת ותפילין, וכל שפסול בזה פסול בזה. [ומאי דפשיטא ליה בס"ת טפי ממזוזה, אולי משום דאשה אינה בכלל מצות תלמוד תורה, [ומה"ט פטר להו החינוך [מצוה תרי"ג] גם ממצות כתיבת ס"ת], ושייך למימר בזה כל שאינו בתלמוד אינו בכתיבה, כדכתיב כתבו לכם וגו' ולמדה את בני ישראל. ועצ"ב].

מה: עד כדי טרפעיק.

מל' רש"י [בד"ה ת"ר] משמע דהתוספת לבדה הו' טרפעיק. אבל בתוס' רי"ד כ', ורש"י לקנות התפילין מן המוצאם כל זוג בחצי דינר, עכ"ל, ומשמע דבין הכל הו' טרפעיק, ותו לא שרי להוסיף. [אמנם לפירוש הת"י עה"ג דהכא בכותב תפילין למכור איירי, דדיו שישתכר טרפעיק, משמע

דסתם דדמי תפילין הו' יותר מטרפעיק]. ומדברי הרא"ש [סי' מ"ו] נראה דגריס עד כדי ד' טרפעיקין.

מה: ר"מ אומר כל נדר שצריך חקירת חכם לא יחזיר.

כ' הרמב"ן, משום דחיישינן שמא יתיר לה, ויאמר אילו הייתי יודע שיש לו הפרה בחקירת החכם, אפי' נותנין לי מאה מנה לא הייתי מגרשה וכו', וכן פירש רש"י ור"ח ז"ל וכו'. ותמהני, לר"מ בצריך חקירת חכם מאי קלקול איכא, שמא עכשיו מתחרטת בה או מוצאה פתח היתר, ואילו עמדה תחתיו לעולם לא תתחרט, שרוצה היא להקניטו כדי שתצא. וי"ל הואיל ויש לו הפרה בשום ענין, יש לחוש שמא יאמר מפי'ס הייתי אותה עד שתתחרט כמו שעשתה עכשיו, ועוד אדרבה מתחילה היתה מתחרטת כדי שלא יוציאנה הבעל, דאתתא בכל דהו ניחא לה מלמיתב ארמלו, וכ"ש מלהתגרש שמשאיה את עצמה שם רע בשכנותיה, לפיכך אומר בודאי אילו משעה ראשונה הביאה הבעל לפני חכם ומצאו לה פתח, היתה מתרצה ומתחרטת.